

Evlilikte Bağışlama: Evlilik Uyumu ve Yüklemelerin Rolü

Ebru Taysi
Süleyman Demirel Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada, Türk evli çiftlerin evlilik ilişkilerinde yaşadıkları tek bir ihlali bağışlamalarını yordayan değişkenler hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, 80 evli çifte Evlilikte Uyum Ölçeği, İlişkilerde Yükleme Ölçeği ve Suça İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeği uygulanmıştır. Bulgular, yüklemelerin özellikle sorumluluk yüklemelerinin, bağışlamanın en iyi yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Evli kadınlar için sadece sorumluluk yüklemeleri bağışlamanın en iyi yordayıcısı olarak görülürken, evli erkeklerde sorumluluk yüklemeleri ile evlilik uyumu bağışlamayı en iyi yordayan değişkenler olarak bulunmuştur. Ayrıca sadece incinme derecesi yönünden cinsiyetler arasında bir farklılık gözlenmiştir. Diğer bir deyişle, evli kadınlar evli erkeklere göre zararı daha incitici bulmuşlardır. Son olarak, zararın şiddeti arttıkça bağışlamanın zorlaştığı bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Bağışlama, yüklemeler, evlilik uyumu, zararın şiddeti

Abstract

The purpose of this study was to obtain information related to the predictive variables of forgiveness among Turkish married couples who had experienced a specific offense in their marriage. In accordance with this purpose, Marital Adjustment Test, Relationship Attribution Measure and Transgression-Related Interpersonal Motivations Inventory were administered to 80 married couples. The results demonstrated that attributions especially responsibility attributions were the best predictor of forgiveness. For wives, responsibility attributions were seen to predict forgiveness, for husbands responsibility attributions and marital adjustment were the best predictors of forgiveness. In addition, sexes were differ only among transgression severity. In other words, wives found the transgression more hurtful than their husbands. Finally, it was found that the more severe the transgression increased, the more difficult the forgiveness became.

Key words: Forgiveness, attributions, marital adjustment, transgression severity

Yüzyıllar boyunca felsefi ve teoloji alanlarında bir kurtuluş ve ruhsal bir doyum olduğu tartışılan bağışlama ancak son yıllarda psikolojik iyileşme (McCullough, Bellah, Kilpatrick ve Johnson, 2001), kaygı ve depresyonda azalma (Al-Mabuk, Enright ve Cardis, 1995) gibi faydaları nedeniyle psikolojide önemli bir çalışma alanı oluşturmaya başlamıştır. Bağışlama sadece kişi için bir iyileşmeye neden olmamakta ayrıca ihlalin (transgression) yaşandığı ilişki içinde bir iyileşme yaratmaktadır (Worthington ve Diblasio, 1990). İhlal, kişilerarası ilişkilerdeki fiziksel, ahlaksal ve psikolojik sınırların çiğnenmesidir (Worthington, 1998). Olumlu katkıları olduğunun belirtilmesine rağmen literatürde bağışlamanın ortak bir tanımı mevcut değildir ancak son zamanlarda bağışlamanın, belirli bir ihlal sonucu kişinin duygu, düşünce ve davranışlarında olumlu sosyal bir değişim (McCullough, Pargament ve Thoresen, 2000) olduğuna ilişkin tanımı ortak kabul görmeye başlamıştır. Diğer bir ifadeyle, bağışlama, suçlu kişiye yönelik intikam ve kaçınma güdülerinde azalmayla birlikte olumlu duygularda artış ifade etmektedir (McCullough, Worthington ve Rachal, 1997). Öfke, intikam ve kaçınma duygularındaki azalmanın yanı sıra bağışlamama duygularındaki azalmanın, bağışlama için yeterli olmadığını ayrıca olumsuz duyguların azalmasıyla birlikte olumlu duygularda da artış olması gerektiği belirtilmektedir (Wade ve Worthington, 2003).

Bağışlamanın ayrıca ne olmadığı konusunda kesin bir fikir birliği mevcuttur. Bağışlama, mazur görmek (yanlış eylemden kişinin sorumlu tutulmaması), haklı çıkarmak (ilk değerlendirmelerde eylemin yanlış olduğunun düşünülmesine karşın sonraki değerlendirmelerde kişinin haklı bulunması) değildir. Ayrıca bağışlamanın unutmak (zarar verici olayın bilinçten uzaklaştırılması), göz yummak (zarar görenin herhangi bir zararın olmadığını düşünmesi) ve uzlaşmak (ikili ilişkilerde sorunların çözümü konusunda birlikte hareket etme) olmadığı belirtilmektedir (Fincham, Hall ve Beach, 2005).

Bağışlamanın üç tür açıklaması ve anlamı olduğundan bahsedilir (McCullough, Hoyt ve Rachal, 2000). Bunların ilkinde bağışlama, bir kişilik özelliği olarak açıklanır ve tanımlamalarda bağışlayıcılık (forgiveness) olarak geçer. Diğer, kişinin bir ilişkideki bağışlama eğilimi (trait forgiveness) olarak tanımlanır (McCullough ve Witvliet, 2002). Bağışlayıcılık, bağışlama eğilimine göre daha genel bir bağışlamayı gösterir, bağışlama eğilimi ise belirli bir kişiyle yaşanan olaylar karşısında suçlu kişinin bağışlanmasına karşılık gelir (McCullough ve ark., 2000). Üçüncüsü, belirli bir ihlal sonrası görülen bağışlama şeklidir (McCullough ve ark., 1998). Bağışlama eğilimi bir ilişkide kronikleşen ihlallere karşı bağışlamayı ifade ederken üçüncü tür bağışlama, bir ilişkideki tek bir ihlal sonrası bu ihlalin

bağışlanmasını tanımlar (Fincham ve ark., 2005). Bu çalışmada ise bağışlama evlilikteki bir ihlale karşı verilen belirli bir tepki olarak ele alınmıştır. Bağışlama çalışmaları son yıllarda hızla artsada evlilikteki bağışlama konusunda yapılmış fazla çalışma bulunmadığı görülmektedir (örn., Fenell, 1993; Gordon ve Baucom, 2003). Ülkemizdeki bağışlama çalışmalarına bakıldığında ise yolun başında olduğumuz söylenebilir (örn., Taysi, 2007). Bu çalışma, bu anlamda ülkemizdeki bağışlama çalışmalarına katkıda bulunmak ve ayrıca evlilikteki bağışlama sürecinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla yapılmıştır.

Evlilik Çalışmalarında Bağışlama

İkili ilişkilerde anlaşmazlıklar kaçınılmaz olduğundan, sorunlar ve çatışmalar sık sık yaşanmaktadır. Yaşanan olumsuz olaylar, olumsuz duygu ve davranışların ortaya çıkmasına neden olmakta ve bağışlama, yaşanan bu olumsuz duygularla baş etmede ve ilişkinin devamını sağlamada önem taşımaktadır (Gordon ve Baucom, 2003). Evlilikte çatışma ortaya çıktığında, bağışlama, öfke ve intikam döngüsünü kırmakta ve bunun yerine güven ve ilişki için umut oluşturmaktadır. Ayrıca bağışlama, evliliğin uzun süreli olmasına (longevity) olumlu katkıda bulunmakta (Fenell, 1993) ve evlilikteki olumsuz döngünün kırılmasına yardımcı olduğu için evlilikteki sorunların çözümünde bir müdahale yöntemi olarak kullanılmaktadır (DiBlasio, 2000; Gordon ve Baucom, 2003). İkili ilişkilerdeki önemi nedeniyle bağışlama son yıllarda romantik ilişkilerde (Boon ve Sulsky, 1997; Fincham ve ark., 2005) ve evlilik ilişkilerinde (Fincham, 2000; Fincham, Paleria ve Regalia, 2002; Tsang ve Stanford, 2007) incelenmeye başlamıştır. Evliliklerde ilişki normlarının sıkça zarar görmesi nedeniyle evlilikte bağışlamaya özellikle ihtiyaç duyulduğu ve bu nedenle bağışlamanın evlilikte sürekli güncel kalması gereken bir öge olması gerektiği vurgulanmıştır (Fincham, Hall ve Beach, 2006).

İlişkilerde bazı durumsal, sosyal ve ilişkisel faktörler, ihlallere karşı nasıl tepki verildiğini etkilemektedir (Worthington ve Wade, 1999). Örneğin, suçlu kişinin özür dilemesinin bağışlamayı kolaylaştırdığı görülmüştür (Gauche ve Mullet, 2005; McCullough ve ark., 1997; Ohbuchi, Kameda ve Agarie, 1989). Ayrıca empatinin bağışlamanın merkezinde (Worthington, 1998) olduğu belirtilmektedir. Özürün empatiyi kuvvetlendirdiği, empatinin de bağışlamayı kolaylaştırdığı gösterilmiştir (McCullough ve ark., 1997). İlişkide yapılan olumsuz yüklemelerin ve yaşanan ihlalin şiddetinin de bağışlamayı zorlaştırdığı (Boon ve Sulsky, 1997) bulunmuştur.

Bu araştırmalara paralel olarak McCullough ve arkadaşları (1998), bağışlamanın sosyal psikolojik belirleyicilerini açıkladıkları bir model öne sürmüşlerdir.

Bu modelde, bağışlamanın dört düzey belirleyicisi tanımlanmıştır; sosyal bilişsel belirleyiciler, ihlalle ilişkili belirleyiciler, ilişkisel belirleyiciler ve son olarak kişilik özellikleridir. Bu çalışmada, bağışlamanın sosyal bilişsel belirleyicilerinden biri olan yüklemeler, ihlalle ilişkili belirleyicilerden biri olan ihlalin şiddeti ile ilişkisel belirleyicilerden biri olan evlilik uyumu bağlamında evli çiftlerdeki bağışlama incelenmiştir.

Bağışlama, Evlilik Uyumu ve Yüklemeler

İkili ilişkilerdeki bağışlamayı araştıran çok çalışma olmadığı belirtilmekle (Kachadourian, Fincham ve Davila, 2004) birlikte, yapılan çalışmalarda evlilikteki önemli birkaç alanla bağışlamanın ilişkili olduğu bulunmuştur (Fincham ve Beach, 2007). Bu alanlardan biri empatidir. McCullough ve arkadaşları (1998), daha öncede belirtildiği gibi, öne sürdükleri modellerini test etmişler ve “ihlal öncesi ilişki yakınlığı-özür-empati-bağışlama” nedensel ardışıklığına ilişkin kanıt bulmuşlardır. İlişkisel yakınlık bir saldırı sonrası eşler arasında özrü artırmakta, özür, ihlali gerçekleştirene karşı empatiyi kolaylaştırmakta ve empati de bağışlamanın yolunu açmaktadır. Evlilikte bağışlamayla ilişkili olduğu düşünülen diğer bir yapı bağlanımdır (commitment). Yapılan çalışmalarda, daha fazla bağlanım belirten eşlerin, daha az bağlanım belirten eşlere göre daha bağışlayıcı olduğu görülmüştür (Finkel, Rusbult, Kumashiro ve Hannon, 2002; McCullough ve ark., 1998).

Hiç şüphesiz evlilik çalışmalarının önemli bir bölümü evlilik uyumuna odaklanmıştır (Fincham ve ark., 2006), bu nedenle evlilik uyumu veya kalitesi ile bağışlama arasındaki ilişki araştırılmıştır (Fincham, 2000; Fincham ve ark., 2002; McCullough, 2000; Paleria, Regalia ve Fincham, 2005; Ripley ve Worthington, 2002; Thompson ve ark., 2005). Bu çalışmalar, evlilik uyumu ve bağışlama arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu fakat bu ilişki yönünün çok açık olmadığını belirtirken, olası çift yönlü bir etkinin söz konusu olabileceği vurgulanmıştır (Fincham ve ark., 2006). Bu çift yönlü etkiyi inceleyen bir araştırmada, evli kadınlar için evlilik uyumu ve bağışlama arasında çift yönlü bir etki bulunurken, evli erkeklerde evlilik uyumundan bağışlamaya doğru tek yönlü bir ilişki saptanmıştır (Fincham ve Beach, 2007). McCullough ve arkadaşları (1998) evlilik uyumu ve bağışlama arasındaki yönü belirgin olmayan bu ilişkiyi açıklamaya çalışmışlardır. Bu açıklamalardan bazıları şöyledir; ilişkiye yatırım arttıkça ilişkiyi koruma isteği artmaktadır; uyumlu ilişkilerde, kişiye maliyeti olduğunda bile eşin yararına dönük davranılmaktadır ve son olarak uyumlu çiftler ilişki için daha fazla acıya göz yumabilmektedirler.

Bağışlamanın sosyal bilişsel belirleyicilerinden birinin de yüklemeler olduğu belirtilmiştir (McCullough

ve ark., 1998). Özellikle olumsuz yüklemelerin, evlilikteki sorunların etkili olmayan yöntemlerle çözülmesine ve eşe karşı daha olumsuz davranılmasına neden olduğu bilinmektedir (Bradbury ve Fincham, 1992). Evlilik ilişkileri ile ilgili araştırmalar incelendiğinde eşler arasında yapılan yüklemeler iki boyuttadır; olayla ilgili olarak yapılan nedensel yüklemeler ve olayın sorumluluğu ile ilgili olarak yapılan sorumluluk yüklemeleri. Yapılan çalışmalarda, evlilikte çatışmayı azaltan yüklemelerin bağışlamayı arttırdığını, çatışma artırıcı yüklemelerin ise bağışlamayı azalttığı görülmüştür (Hall ve Fincham, 2006). Fincham ve arkadaşlarının (2002) çalışmasında, evli çiftlerde ilişki kalitesi ile olumlu yüklemeler ve duygusal empati bağışlamayı yordamıştır. Özellikle sorumluluk yüklemelerinin bağışlamayı doğrudan yordadığı görülmüştür. Aynı sonuç, romantik ilişki yaşayan bireylerle yapılan çalışmada da bulunmuş, sorumluluk yüklemeleri bağışlamayı doğrudan artırmıştır (Boon ve Sulsky, 1997). Benzer sonuçlar diğer araştırmalarda da (Fincham, 2000; Fincham ve ark., 2005; McCullough, Fincham ve Tsang, 2003) bulunmuştur. İhlalin niyetli yapıldığına ilişkin bir yüklemeye olduğunda özür bağışlamayı arttırmak yerine azaltmıştır (Struthers, Eaton, Santelli, Uchiyama ve Shirvani, 2008). Özellikle kadınlar yönünden sorumluluk yüklemelerinin bağışlamayı daha iyi yordadığı görülmüştür (Fincham ve ark., 2002). Yüklemelerle bağışlama arasındaki ilişkinin bağışlama müdahalelerinde önemli olduğu belirtilmektedir (Fincham ve ark., 2006).

İhlalin Şiddeti

Bağışlamanın ihlal ilişkili belirleyicilerinden biri de ihlalin şiddetidir. Ancak ihlalin şiddeti, suçlu ve mağdur yönünden farklılaşmaktadır. Çalışmalarda, ihlalin şiddetinin aynı olmasına karşın kurbanlar ihlalin şiddetini abartma, suçlular da azaltma yönünde eğilim göstermiştir. Bunun yanında, yakın ve mutlu ilişki içinde olan kurbanlar, mutsuzlara göre eşlerinin olumsuz davranışına daha az suçlayıcı ve iyimser yaklaşmışlardır (Kearns ve Fincham, 2005). Bazı sınır koşullar içinde ihlalin şiddetinin, bağışlamayı etkileyebileceği saptanmıştır (Fincham ve ark., 2005). Bu koşullardan biri de olumsuz sorumluluk yüklemeleridir. Olumsuz yüklemeler, bağışlama ile ihlalin şiddetine aracılık etmiştir. Ayrıca ihlalin şiddetindeki artışın, suçlamada artışı ve bağışlama isteğinde azalmayı yordadığı bulunmuştur (Boon ve Sulsky, 1997). İhlalin şiddetli algılanması, kişilerin ilişkiden kaçınma ve suçlu kişiye zarar verme davranışlarında artışa neden olabilmektedir (McCullough ve Hoyt, 2002).

Araştırmanın Amacı

Eşler arasında yapılan yüklemelerin ve eşlerin evlilik uyumunun, evlilikteki bağışlamada oldukça önemli

olduğu görülmektedir. Yurtdışında hem romantik ilişkilerde hem de evlilik ilişkilerinde bağışlama konusuyla ilgili çalışmalar hızla artmaktadır. Diğer yandan, ülkemizde bağışlama konusunu ele alan çalışma olmadığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın amacı batılı olmayan bir kültürde evli çiftlerin bağışlamalarını incelemektir. Benzer çalışmalarda, evli çiftlerdeki bağışlamanın, yüklemeler, evlilik uyumu ve ihlalin şiddetiyle ilişkili olarak, yaşanmış belirgin bir ihlal karşısında ele alınmadığı görülmektedir. Bu araştırmalarda, hipotetik bir ihlal karşısında bağışlamanın evlilik uyumu ve yüklemelerle ilişkisine bakılmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, birbirleriyle evli çiftlerin belirgin bir ihlal karşısındaki bağışlamaları yüklemeler, evlilik uyumu ve ihlalin şiddeti yönünden ele alınmıştır. Bununla birlikte, bağışlama, kaçınma ve intikam alt boyutlarıyla da değerlendirilecektir. Bağışlamayı alt boyutlarıyla değerlendirmenin evlilikteki bağışlama hakkında daha çok bilgi vereceği belirtilmekle (Fincham ve ark., 2005) birlikte önceki benzer çalışmaların, bu değerlendirmeyi yapmadığı görülmektedir.

Çalışmada ilk olarak, bağışlama, yüklemeler, evlilik uyumu ve ihlalin şiddeti açısından evli kadınlar ve evli erkekler arasında farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Cinsiyet farklılığına ilişkin 70 araştırmayı kapsayan bir meta-analiz sonucunda (Miller, Worthington ve McDaniel, 2008) kadınların erkeklerle göre daha bağışlayıcı olduğu görülmektedir. Bu çalışmada da evli kadınların evli erkeklerle göre daha bağışlayıcı olması beklenmiştir. Yapılan çalışmalarda kadınların ilişkideki eşlerine göre daha fazla olumsuz yüklemeler yaptıkları (Bradbury ve Fincham, 1992) ve ilişkideki ihlali daha şiddetli algıladıkları (Boon ve Sulsky, 1997) bulunmuştur. Bu çalışmada da evli kadınların eşlerine göre olumsuz davranış için daha fazla yüklemeler yapacakları ve yaşanan ihlali daha şiddetli algılayacakları beklenmiştir. Kadınların daha fazla olumsuz yüklemeler yapması ve ihlali daha şiddetli algılaması, eşlerini bağışlamalarını olumsuz yönde etkileyebilir görülmektedir ancak kadınların erkeklerle göre ilişkiyi sürdürmeye ve onarmaya daha istekli ve ilişkideki sorunlara daha duyarlı olmaları (Shackelford, Buss ve Bennett, 2002) bağışlamaya daha eğilimli oldukları beklentisini desteklemektedir. Çalışmada ayrıca, bağışlamanın sosyal psikolojik modeliyle ve daha önceki araştırmalarla (Fincham, 2000; Fincham ve ark., 2002) tutarlı olarak evli çiftlerde bağışlamayı, evlilik uyumuna göre yüklemelerin daha iyi yordayacağı beklenmiştir, özellikle sorumluluk yüklemelerinin neden-sonuç ilişkisine göre bağışlamanın daha iyi bir yordayıcısı olup olmadığı da araştırılmıştır. Son olarak, önceki çalışmalarla tutarlı olarak (Fincham ve ark., 2005) ihlalin şiddetindeki artışın bağışlamayı azaltacağı beklenmiştir.

Yöntem

Örneklem

Araştırmanın örneklemini Ankara'da yaşayan birbiriyle evli 80 (80 kadın, 80 erkek) çiftten oluşmaktadır. Katılımcılar kartopu örnekleme tekniği ile oluşturulmuştur. Katılımcılardan evli arkadaşlarının ve akrabalarının isimleri alınmıştır. Örneklem yaş ortalaması 35.69'dur ($S = 6.76$). Evli kadınlar 34-58 yaş arasında ve yaş ortalamaları 34.17 ($S = 6.56$), evli erkekler 37-64 yaş arasında ve yaş ortalamaları 37.18 ($S = 6.65$) bulunmuştur. Çiftlerin ortalama evlilik süreleri 15-25 ($S = 7.26$) yıl arasında değişmektedir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu. Katılımcıların yaş, cinsiyet, evlilik süreleri, çocuk sayısı, eğitim durumları ve aylık gelirlerine ilişkin sorular sorulmuştur.

Suç İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeği - SKMÖ (Transgression-Related Interpersonal Motivations Inventory). Araştırmada katılımcıların bağışlama düzeylerini belirlemek amacıyla McCullough ve arkadaşları (1998), Wade'in (1989) bağışlama ölçeğinin iki alt faktörünü, intikam ve kaçınma, olarak ölçeği oluşturmuşlardır. Wade (1989), bağışlama ölçeğinde bilişsel, davranışsal ve duyuşsal boyutlar için faktör yapıları belirlemiştir. Birçok faktör bağışlamaya ilgili süreci açıklasa da, McCullough ve arkadaşları (1998), intikam ve kaçınma alt faktörlerinin kişinin suç ve suçluyla ilgili kişilerarası güdüyü ele aldığını belirtmektedirler. İhlal karşısında kişi, ya ilişkiden veya ihlali yapan kişiden uzaklaşmakta veya intikam alma ya yönelmektedir. SKMÖ sadece intikam ve kaçınma tepkilerini ölçmekte ve bunlarda bağışlamama ile ortaya çıkan tepkilere karşılık gelmektedir. Bağışlamanın ortadan kalkması bağışlamaya karşılık gelmemektedir ancak bağışlama için bu durum oldukça önemlidir (Worthington ve Wade, 1999). Bağışlama için gerekli olan olumlu güdülerin ortaya çıkması için olumsuz güdülerin üstesinden gelinmesi gerekmektedir. Ölçek olumlu güdülerdeki artışı ölçmemektedir ancak bu engelin tek maddeli bağışlama ölçeği ile giderebileceği belirtilmektedir (Subkoviak ve ark., 1995). Orijinal ölçek 5 basamaklı 12 maddeden oluşmaktadır. Alt faktörlerden alınan yüksek puan, intikam ve kaçınma güdülerindeki artışı göstermektedir. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlama çalışması (Taysi, 2007) sonucunda orijinal ölçektekine benzer faktör yapılarına ulaşılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı ile belirlenen iç tutarlık güvenilirliği .82, intikam ve kaçınma alt ölçekleri için iç tutarlık katsayıları sırasıyla .81 ve .77 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada, ölçeğin güvenilirliğine ilişkin analiz sonucunda ise, Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları ölçeğin tamamı

için .90, intikam ve kaçınma alt ölçekleri için iç tutarlık katsayısı sırasıyla .73 ve .87 olarak bulunmuştur.

Evlü çiftlere ilk olarak bir yönerge verilmiştir. Yönergede eşlerinin geçmişte kendilerini incittikleri bir olayı düşünmeleri istenmiş ve katılımcılardan eş hakkında şimdiki duygu ve düşüncelerini belirtmeleri istenmiştir. Ayrıca tek maddelik bağışlama ölçeği kullanılmış ve katılımcılardan daha önce eşlerinin kendilerine haksızca davrandığı bir olayı hatırlamaları ve bu davranış için eşlerini ne kadar bağışlayıp bağışlamadıklarını 5 dereceli (1 = hiç bağışlamadım, 5 = tümüyle bağışladım) ölçek üzerinde belirtmeleri istenmiştir. Ölçek "Eşimi bağışladım" maddesini içermektedir. Her ne kadar psikometrik açıdan tek maddeli bir ölçeğin kullanımı sorunlu olsa da bağışlama çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır (Subkoviak ve ark., 1995).

İhlalin Algılanan Şiddeti. Katılımcılardan ihlalin algılanan şiddetinin ne olduğunu tek maddelik bir ölçek üzerinde belirtmeleri istenmiştir. Ölçek 5 dereceli (1 = oldukça az, 5 = oldukça çok) olarak hazırlanmıştır. Ölçek, "Eşinizin incitme derecesi size göre" sorusunu içermektedir.

Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ). Locke ve Wallace (1959) tarafından geliştirilen EUÖ, 15 maddelik bir ölçektir. EUÖ, genel evlilik uyumunu, bazı konularda anlaşma ve anlaşamamayı ve ilişki tarzını ölçmek üzere geliştirilmiştir. Ölçekteki puanlar uyumsuzluktan uyumluluğa doğru artmaktadır. En düşük uyumsuzluk puanı 2, en yüksek uyum puanı 158 olarak belirlenmiştir ancak puanlama daha sonra basitleştirilmiş en düşük uyum puanı 1 en yüksek uyum puanı 60 olarak belirlenmiştir. Türkiye'de ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği Tutarel-Kışlak (1999a) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik düzeyinin tatmin edici olduğu bildirilmektedir. Bu çalışmada, Tutarel-Kışlak'ın (1995) ilk yaptığı çalışmada belirtilen puanlamalar kullanılmıştır. Tutarel-Kışlak'ın (1999a) çalışmasında belirtilen puanlamalar kullanıldığında 10. maddenin madde toplam korelasyonu .24'ten .09'a düşmüştür ve 12. maddenin madde toplam korelasyonu .10'dan .19'a çıkmıştır. Her iki sonuç .20'den düşük olduğu için iki maddenin çıkarılması yerine ilk puanlama kullanılıp sadece 12. madde puanlamadan çıkarılmıştır. Diğer maddelerin testin toplamıyla korelasyonları .24 ile .74 arasında değişmektedir. EUÖ'nün iç tutarlık katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iki yarı test güvenilirlik katsayısı ise .85 ve .78'dir.

İlişkilerde Yüklem Ölçeği (İYÖ). Fincham ve Bradbury (1992) tarafından geliştirilen ölçek ilişkilerde yapılan yüklemelerin bir ölçümü olarak geliştirilmiştir. Yüklemeler ölçekte iki alt boyutta değerlendirilmektedir. Alt boyutlardan biri olan nedensel yüklemeler odak, istikrarlılık ve genellik alt boyutla-

rına; diğer alt boyut olan sorumluluk yüklemeleri niyet, suçlama ve güdü alt boyutlarına sahiptir. Ölçekte, yüklemeler boyutlarının her birinin alt puanı ve bunların yanında nedensel toplam, sorumluluk toplam ve yüklemeler toplam puanları da hesaplanabilmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması Tutarel-Kışlak (1999b) tarafından yapılmış ve tatmin edici geçerlik ve güvenilirlik katsayılarına ulaşılmıştır. Bu çalışmada İYÖ'nün iç tutarlık katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Ölçeğin uyarlama çalışmasında olduğu gibi güvenilirlik katsayısı nedensel ve sorumluluk alt boyutlarına ilişkin toplam puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanarak yapılmıştır. Nedensel yüklemeler ile ilgili güvenilirlik değerleri .23 ile .66 arasında; sorumluluk yüklemeleri ile ilgili güvenilirlik değerleri .73 ile .77 arasında bulunmuştur. Ölçeğin EUÖ ile arasındaki ilişkiye de bakılmış ve EUÖ ile İYÖ toplam puanları arasındaki korelasyon .65 olarak bulunmuştur.

İşlem

Ölçek uygulama aşamasında sırasıyla Bilgi formu, EUÖ, İYÖ ve SKMÖ evlü çiftlere iki ayrı zarf içinde elden verilmiş ve çiftlerin ölçekleri evde veya işyerlerinde doldurabilecekleri söylenmiştir. Ölçeklerin doldurulması sürecini eşlerin kesinlikle yalnız yapması gerektiği belirtilmiştir. Ölçeklerin doldurulmasından sonra iade aşamasında zarfların kapatılarak verilmesi istenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın amaçlarından biri bağışlama, yüklemeler, evlilik uyumu ve ihlalin şiddeti açısından evlü kadınlar ve evlü erkekler arasında anlamlı fark olup olmadığının araştırılmasıdır. Ayrıca bu çalışmada, evlü çiftlerde bağışlamayı, yüklemelerin evlilik uyumuna göre daha iyi yordayacağı ve özellikle sorumluluk yüklemelerinin nedensel yüklemelere göre bağışlamayı daha anlamlı yordayacağı beklenmiştir. Araştırmada son olarak, evlilikte ihlalin şiddeti arttıkça bağışlamadan azalıp azalmadığı incelenmiştir.

Cinsiyet Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar

Araştırmada evlilik uyumu, ilişkide yapılan yüklemeler ve alt boyutları, bağışlama ve alt boyutlarından alınan puanlar ile kişilerin ne kadar incindiklerini (injured) ve eşlerini ne kadar bağışladıkları ile ilgili maddelerden alınan puanlar açısından cinsiyet farklılığı olup olmadığını belirlemek amacıyla t testleri yapılmıştır. Tablo 1'de verilen cinsiyet farklılıklarına ilişkin ortalama ve t değerleri incelendiğinde sadece "incinme derecesi" açısından cinsiyet farklılığı görülmüştür. Incinme derecesi açısından kadınların puanları (*Ort.* = 3.54) erkeklerin puanlarından (*Ort.* = 2.58) yük-

sek bulunmuştur. Evli kadınlar, evli erkeklere göre eşlerin verdikleri zararı daha fazla incitici bulmuşlardır.

Karşılıklı Bağımlılık İçeren Koşullar İçin Önerilen Korelasyon Analizleri

Araştırmaya katılan evli çiftlerin bağışlama ve alt boyutları, yüklemeler ve alt boyutları, evlilik uyumları ve ihlalin şiddeti açısından benzerliklerini incelemek amacıyla karşılıklı bağımlılık içeren koşullar için önerilen korelasyon analizleri (Hovardaoglu, 2000) yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

SKMÖ ve Alt Ölçeklerinin Yordanması İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Evlilikteki bağışlamayı (alt boyutları kaçınma, intikam) yordayan değişkenleri saptamak amacıyla aşamalı (stepwise) regresyon analizi yapılmıştır. Bağımlı değişkenin yordanmasında önemli olan bağımsız değişkenlerin saptanması için aşamalı regresyon analizi kullanılmaktadır (Tabachnic ve Fidell, 1989). Bu nedenle öncelikle tüm grup ve daha sonra ise evli kadın ve evli erkek grupları için evlilikte bağışlamayı en iyi yordayan değişkenleri ayrı ayrı saptamak amacıyla SKMÖ alt ölçeklerine regresyon analizi yapılmıştır. Evlilikte uyum ölçeği ve İYÖ alt ölçekleri olan nedensel yüklemeye alt ölçekleri odak, istikrarlılık, genellik, sorumluluk yüklemeye alt ölçekleri niyet, suçlama, güdüdür. Analiz so-

nucunda regresyon denkleminde giren değişkenlerin katsayıları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3’te görüldüğü üzere aşamalı regresyon analizi sonucunda tüm katılımcılar için kaçınmayı yordayan değişkenler sırasıyla niyet, uyum ve istikrarlılıktır. Bu üç değişkenin toplam varyanstaki sorumluluk oranı % 49’dur ve bu anlamlı bir değerdir ($F_{3,156} = 49.31$, $p < .0001$). Uyarlanmış (adjusted) R^2 değeri de .48’dir. İhlalin niyetli olarak yapıldığını ve daha sonrada yapılmaya devam edileceğini ve evliliklerinin uyumsuz olduğunu belirten eşler daha fazla kaçınma göstermiştir. Tablo 3’teki sonuçlara göre niyet ve istikrarlılık, evli kadınlarda ki kaçınmayı en iyi yordayan değişkenler olarak bulunmuştur. Evli kadınlarda kaçınmayı en iyi yordayan bu iki değişkenin varyanstaki sorumluluk oranı % 47’dir ve bu da anlamlı bir değerdir ($F_{2,77} = 34.21$, $p < .0001$; $R^2_{uyar.} = .46$). Eşin olumsuz davranışı niyetli yaptığını ve bu davranışın süreklilik göstereceğini düşünmek evli kadınlarda eşten kaçınmayı artırmıştır. Tablo 3’teki bulgulara göre uyum, suçlama ve genellik evli erkeklerde regresyon denkleminde giren değişkenlerdir. Bu üç değişkenin toplam varyanstaki sorumluluk oranı % 55’tir ve bu anlamlı bir değerdir ($F_{3,76} = 31.48$, $p < .0001$; $R^2_{uyar.} = .54$). Evliliğinde mutsuz olan, eşlerini ihlallerin ortaya çıkabileceğini belirten erkekler daha fazla kaçınma göstermişlerdir.

Tablo 1. Cinsiyet Farklılıklarına İlişkin Ortalamalar ve t Değerleri

Değişkenler	Kadın		Erkek		t
	Ort.	S	Ort.	S	
İlişki uyumu	42.18	10.15	43.33	8.78	-.77*
Yüklemeye	67.84	20.63	62.85	19.58	1.57*
Nedensel	37.70	9.95	35.78	9.86	1.23*
Odak	14.60	4.33	14.49	4.22	.17*
İstikrarlılık	12.41	4.52	10.86	4.14	2.26*
Genellik	10.69	4.20	10.43	4.31	.39*
Sorumluluk	30.14	11.82	27.07	11.34	1.67*
Niyet	9.60	4.45	8.49	3.82	1.70*
Suçlama	10.54	3.98	9.31	4.20	1.89*
Güdü	10.00	4.78	9.28	4.11	1.03*
Bağışlama	16.48	7.35	15.35	6.48	1.03*
Kaçınma	9.16	4.60	8.66	4.09	.73*
İntikam	7.31	3.12	6.69	2.76	1.34*
İncinme derecesi	3.54	1.58	2.85	1.24	3.05*
Tek maddeli bağışlama	3.62	1.34	3.97	1.24	-1.72*

* $p < .05$; $N = 80$

Tablo 2. Eşlerin Kısmi Korelasyon Katsayıları (*r*) ve Z Değerleri

Değişkenler	<i>r</i>	Z
İlişki uyumu	.80	7.15*
Yükleme	.62	5.55*
Nedensel	.48	4.29*
Odak	.32	2.86*
İstikrarlılık	.39	3.48*
Genellik	.63	5.63*
Sorumluluk	.66	5.90*
Niyet	.67	5.99*
Suçlama	.57	5.10*
Güdü	.51	4.56*
Bağışlama	.07	.63
Kaçınma	.02	.18
İntikam	.10	.89
İncinme derecesi	.07	.63
Tek maddeli bağışlama	.35	3.13*

**p* < .05

Bulgulara göre suçlama ve niyet, tüm katılımcılar için intikamı en iyi yordayan değişkenler olarak görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre bu iki değişkenin açıkladığı toplam varyans oranı % 39'dur ve bu değer anlamlıdır ($F_{2,157} = 51.14, p < .0001; R^2_{uyar.} = .39$). Eşi ihlal için suçlama ve ihlalin kasıtlı olarak yapıldığını düşünme, eşlerde intikamı artırmaktadır. Bulgulara göre, evli kadınlarda intikamı en iyi yordayan değişkenler suçlama ve niyettir. Bu iki değişken toplam varyansın % 45'ini açıklamaktadır ve bu anlamlı bir değerdir ($F_{2,77} = 30.87, p < .0001; R^2_{uyar.} = .43$). Eşlerinin ihlali kasıtlı ve niyetli olarak yaptığını belirten ve ihlal için eşlerini suçlayan evli kadınlar daha fazla intikam göstermişlerdir. Evli erkeklerde intikamı yordayan değişkenlere bakıldığında, suçlama ve uyumsuz intikamı yordadığı bulunmuştur. İki değişkenin toplam varyanstaki sorumluluk oranı % 34'tür ve bu anlamlı bir değerdir ($F_{2,77} = 20.59, p < .0001; R^2_{uyar.} = .33$). Eşlerini ihlal nedeniyle suçlayan ve ilişkilerinde mutsuz olan evli erkekler daha fazla intikam belirtmiştir.

Tablo 3. SKMÖ Alt Ölçeklerinin Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları (Tüm F değerleri için *p* < .05)

Bağımlı Değişkenler	Grup	Denkleme Giriş Sırasına Göre Değişkenler	<i>R</i> ² değ.	Uyarlanmış <i>R</i> ²	<i>F</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Kaçınma	Genel	Niyet	.39	.39	100.66	.28	3.20	.002
		Uyum	.46	.45	67.13	-.32	-4.20	.000
		İstikrarlılık	.49	.48	49.31	.21	2.80	.006
	Kadın	Niyet	.42	.41	56.70	.45	4.07	.000
		İstikrarlılık	.47	.46	34.21	.30	2.69	.009
		Uyum	.45	.44	62.64	-.43	-4.44	.000
Erkek	Suçlama	.53	.52	43.36	.26	2.41	.018	
	Genellik	.55	.54	31.48	.20	2.04	.045	
	Suçlama	.36	.36	88.89	.39	4.12	.000	
İntikam	Genel	Niyet	.39	.39	51.14	.28	2.99	.003
		Suçlama	.40	.39	51.65	.42	3.46	.001
	Kadın	Niyet	.45	.43	30.87	.31	2.54	.013
		Suçlama	.31	.30	35.30	.42	3.73	.000
	Erkek	Uyum	.34	.33	20.59	-.23	-2.05	.043
		Suçlama	.42	.42	115.07	.47	5.88	.000
SKMÖ Toplam	Genel	Uyum	.46	.45	66.88	-.27	-3.35	.001
		Sorumluluk	.44	.43	60.81	.66	7.80	.000
	Kadın	Sorumluluk	.40	.39	51.03	.40	3.93	.000
		Uyum	.49	.48	37.55	-.39	-3.87	.000

Tablo 4. SKMÖ, EUÖ, İYÖ, Tek Maddeli İncinme Derecesi ve Tek Maddeli Bağışlama Değişkenlerinin Korelasyonu

Değişkenler	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Uyum	-.64**	-.51**	-.12	-.51**	-.54**	-.68**	-.65**	-.59**	-.62**	-.58**	-.61**	-.47**	-.32**	.46**
İYÖ Toplam	.93**	.82**	.46**	.82**	.85**	.95**	.86**	.83**	.90**	.64**	.62**	.58**	.28**	-.50**
Nedensel	.65**	.84**	.65**	.84**	.82**	.75**	.67**	.63**	.76**	.53**	.53**	.47**	.17*	-.40**
Odak	.27**	.27**	.23**	.27**	.23**	.25**	.14	.21**	.33**	.11	.11	.09	-.02	-.02
İstikrarlılık	.66**	.66**	.66**	.66**	.66**	.71**	.65**	.61**	.69**	.55**	.56**	.48**	.15	-.43**
Genellik	.77**	.77**	.77**	.77**	.77**	.77**	.75**	.64**	.73**	.57**	.56**	.51**	.27**	-.47**
Sorumluluk	.92**	.92**	.92**	.92**	.92**	.92**	.92**	.90**	.92**	.65**	.62**	.61**	.34**	-.53**
Niyet	.76**	.76**	.76**	.76**	.76**	.76**	.76**	.76**	.77**	.64**	.62**	.57**	.30**	-.48**
Suçlama	.73**	.73**	.73**	.73**	.73**	.73**	.73**	.73**	.73**	.62**	.59**	.60**	.36**	-.53**
Güdü	.53**	.53**	.53**	.53**	.53**	.53**	.53**	.53**	.53**	.53**	.50**	.50**	.26**	-.45**
SKMÖ Toplam	.97**	.97**	.97**	.97**	.97**	.97**	.97**	.97**	.97**	.97**	.97**	.91**	.26**	-.62**
Kaçınma	.69**	.69**	.69**	.69**	.69**	.69**	.69**	.69**	.69**	.69**	.69**	.69**	.21**	-.50**
İntikam	.22**	.22**	.22**	.22**	.22**	.22**	.22**	.22**	.22**	.22**	.22**	.22**	.22**	-.64**
İncinme Derecesi														-.37**
Tek Madde Bağışlama														

* $p < .05$, ** $p < .01$

SKMÖ alt ölçekleri için yapılan aşamalı regresyon analizlerinin yanında SKMÖ toplam puanı içinde aşamalı regresyon analizi yapılmıştır ve bulgular Tablo 3'te verilmiştir. Tablo 3'te görüldüğü üzere tüm çiftler için SKMÖ toplam puanlarını en iyi yordayan değişkenler sorumluluk ve uyumdur. Bu iki değişkenin toplam varyansı açıklama oranı % 46'dır ve bu anlamlı bir değişkendir ($F_{2,157} = 66.88, p < .0001; R^2_{uyar.} = .45$). Diğer bir deyişle, eşlerini ihlal için sorumlu tutan ve evlilik ilişkilerinin uyumsuz olduğunu belirten kişiler eşlerini bağışlamamışlardır. Regresyon denklemine giriş sırası dikkate alınarak, evli kadınlarda, SKMÖ toplam puanının yordanmasını en az hata ile sağlayan değişken sorumluluktur. Sorumluluk puanı toplam varyansın % 44'ünü açıklamaktadır ve bu anlamlı bir değerdir ($F_{1,78} = 60.81, p < .0001; R^2_{uyar.} = .43$). Evli kadınlarda eşin sorumlu tutulması bağışlamama için en önemli faktör olarak görülmektedir. Evli erkeklerin SKMÖ toplam puanının yordanması için yapılan aşamalı regresyon analizinde denkleme sırasıyla sorumluluk ve uyum girmiştir. İki değişken toplam varyansın % 49'unu açıklamaktadır ve bu anlamlı bir değerdir ($F_{2,77} = 37.55, p < .0001; R^2_{uyar.} = .48$). Eşini ihlalden dolayı sorumlu tutma ve ilişkiyi uyumsuz görme, evli erkeklerde bağışlamayı arttırmaktadır. Başka bir ifadeyle, mutsuz ilişkilerdeki evli erkekler ihlal için eşi sorumlu gördükçe eşlerini bağışlamamaktadır.

Araştırmanın son amacı, ihlalin şiddeti ile bağışlama arasında olumsuz bir ilişkinin görülüp görülmeyeceğidir. Tablo 4'teki bulgulara bakıldığında tek maddeli bağışlama ile ihlalin algılanan şiddeti arasında anlamlı (-.37) bir ilişki bulunmuştur.

Tartışma

Bu araştırmanın hipotezlerinden biri, bağışlama, yüklemeler, evlilik uyumu ve ihlalin şiddeti açısından evli kadınlar ve evli erkekler arasında farklılık bulunacağı beklentisidir. Araştırmada, evli kadın ve evli erkeklerin araştırma değişkenleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmış ve sadece ihlalin algılanan şiddeti yönünden bir farklılık bulunmuştur. Evli kadınlar eşlerine göre daha fazla incindiklerini belirtmişlerdir. Bu bulgu literatürle (Boon ve Sulsky, 1997) tutarlıdır. Evli kadınlar, evlilikteki olumsuzluğu ya da ihlali daha fazla düşünüyor (ruminant) ve bu nedenle eşin ihlalinin daha şiddetli algılıyor olabilirler.

Evlilik uyumu ve yüklemeler açısından ise cinsiyetler arasında farklılık görülmemiştir. Ancak yapılan araştırmalarda evlilik uyumu (Faulkner, Davey ve Davey, 2005; Paleria ve ark., 2005) ve yüklemeler yönünden (Bradbury ve Fincham, 1992; Kachadourian ve ark., 2004) cinsiyet farklılığı olduğu

belirtilmektedir. Bu araştırmada evli kadınlar ve erkekler, evlilikteki olumlu ya da olumsuz yaşantıları benzer şekilde deneyimliyor olabilirler ve bu nedenle evlilik uyumu ve yüklemeler yönünden benzerlik göstermiş oldukları söylenebilir. Bu çalışmada ayrıca, eşlerin evlilik uyumu ve yüklemeler yönünden birbirlerine yüksek düzeyde benzerlik göstermiş olmaları bu görüşü desteklemektedir.

Bağışlama yönünden de evli kadın ve erkeklerin farklılık göstermedikleri görülmüştür. Bu bulguyu destekleyen çalışmalar vardır. Bazı çalışmalarda (Toussaint ve Webb, 2005), bağışlama yönünden cinsiyet farklılığı bulunmamıştır. Ancak, kadınların ortalamada erkeklerden daha bağışlayıcı olduklarını gösteren çalışmalar da vardır (Exline, Baumeister, Bushman, Campell ve Finkel, 2004; Karremans, Van Lange, Oukwerkerk ve Kluwer, 2003). Bağışlamada eşler arasındaki farklılık ihlalin çeşidine göre değişmektedir. Erkekler cinsel aldatmayı kadınlara göre daha zor bağışlamakta ve ilişkiyi sonlandırmaktadır (Shackelford ve ark., 2002). Bununla beraber, bağışlama yönünden ortaya çıkan cinsiyet farklılığının cinsiyetçi kalıp yargılardan meydana geldiği belirtilmektedir. Kadınlar ilişkide yaşanan bir soruna karşı çözüm odaklı bir yaklaşım olarak bağışlamayı daha fazla kullanırken, erkekler ilişkideki sorunları bir yarışma gibi ele alıp kazanmaya veya kaçınmaya yönelmektedirler (Fincham ve Beach, 2007). Bu nedene dayanarak, bağışlama yönünden cinsiyetler arasında bir farklılık bulunmamasının, evli kadın ve erkeklerin cinsiyetçi olmayan sorun çözme yöntemlerine sahip olmalarıyla ilgili olduğu söylenebilir.

Ayrıca, bu araştırmada eşlerden, yaşanan ilişki ihlalinin çeşidine yönelik bilgi alınmamıştır. Eğer bağışlama, ihlalin çeşidine göre değişiyorsa, bu araştırmada kadın ve erkeklerin ihlal çeşidi yönünden farklılaşmadığını ve bu nedenle bağışlama yönünden herhangi bir cinsiyet farklılığının ortaya çıkmadığını söyleyebiliriz. Evli kadın ve erkeklerin bağışlamalarında bir farklılığın bulunmaması ayrıca evliliğin sürmesi için bir çaba olarak görülebilir. Bu çaba, boşanmadan kaçınmak için önemli olabilir çünkü boşanma sonuçları itibarıyla oldukça maliyetlidir (Kitson ve Morgan, 1990). Türk kültüründe boşanma sonrası yaşanan sosyal ve psikolojik kayıpların kadın ve erkekler açısından benzer olması (Doğan, 1998; Yılmaz, 2002), bu kayıplardan kaçınmayı ve ilişkiyi sürdürmeyi kuvvetlendiriyor olabilir.

Araştırmada SKMÖ kaçınma ve intikam alt boyutlarında da cinsiyet farklılığı bulunmamıştır. Bu bulgu literatürle tutarlı değildir. Gerçekten ihlal sonrası kaçınmanın erkekler arasında daha yaygın olduğu belirtilmektedir (Faulkner ve ark., 2005). Benzer olarak, kadın ve erkeklerin ihlale karşı farklı davranış örüntüleri kullandıklarından bahsedilmektedir. Kadın-

ların daha fazla ilişkilerini korumaya dönük ve hatta bir ilişki uzmanı gibi davrandıkları ve bu nedenle daha fazla bağışladıkları (Fincham ve ark., 2005) ancak erkeklerin kadınlara göre, yaşanan bir ihlal sonucu ilişkide adaleti veya intikamı daha fazla aradıkları belirtilmektedir (Miller ve ark., 2008). Bu araştırmada kaçınma ve intikam boyutlarında cinsiyet farklılığının bulunmaması, kadınların ve erkeklerin yaşanan ihlale ilişkin benzer ahlaki yargılamalar yapmış olmalarından kaynaklanabilir. Kadınlar ihlali daha şiddetli algılamış olsalarda, kaçınma veya intikam yönünden bir farklılık göstermemişlerdir. Bu durum kadınların ilişkiyi korumak adına davrandıkları bilgisiyle tutarlı görülmektedir.

Araştırmada eşlerin değişkenler yönünden benzerliklerine de bakılmış, bağışlama ve alt boyutları dışında diğer değişkenler yönünden eşler arasında farklılık bulunmamıştır. Eşlerin bir ihlal karşısında farklı bağışlama davranışı göstermelerinin nedeni daha önce belirtilen cinsiyet rollerinden kaynaklanabilir. Belli bir kültürde yaşayan eşlerin o kültürün getirdiği inançları ve beklentileri ilişkilerine yansıtıkları belirtilmiştir (Kurdek, 2005). Türk kültürünün cinsiyetçi bakış açısına sahip bir toplum olduğunun kabul edilmesi (Sakallı-Uğurlu, 2002), ayrıca geleneksel erkeksi bakış açısının erkeklerin bağışlamalarında oldukça etkili olması ve erkeklerin ihlale karşı duygusal tepkilerini şekillendirmesi (Hammond, Banks ve Mattis, 2006), bu çalışmadaki eşlerin ihlale ilişkin tepkilerindeki farklılığı açıklıyor olabilir. Ancak bağışlama eğilimlerine bakıldığında eşlerin birbirlerine benzerlik gösterdikleri görülmektedir. Diğer bir deyişle, eşler bağışlama stilleri açısından birbirine benzerlik göstermemekte ancak bağışlama eğilimleri yönünden birbirlerine benzemektedirler. Bağışlama eğilimi karşılıklılık ilkesiyle işliyor olabilir. Eşlerden birinin ilişkideki bir ihlali bağışlaması, diğer eşin farklı bir durumdaki ihlali bağışlamasını kolaylaştırıyor görünmektedir.

Araştırmanın temel amacı da bulgularla desteklenmiştir. Bu amaç çerçevesinde, evlilikte yapılan yüklemelerin bağışlamayı evlilik uyumundan daha iyi yordayacağı beklenmiştir. Bu beklenti doğrultusunda evlilikteki bağışlamayı, yüklemeler evlilik uyumuna göre daha iyi yordamıştır. Bu bulgu, McCullough ve arkadaşlarının (1998) bağışlamanın sosyal psikolojik belirleyicileri kuramını desteklerken, daha önceki çalışmalarda ortaya çıkan bulgularla da tutarlıdır (Boon ve Sulsky, 1997; Bradfield ve Aquino, 1999; Fincham, 2000; McCullough ve ark., 2003). Özellikle sorumluluk yüklemelerinin bağışlamayı nedensel yüklemelere göre daha iyi yordayacağı beklentisi de bulgularla desteklenmiştir. İlişki sınırlarını ihlal eden kişi, ihlalden dolayı ne kadar sorumlu ve suçlu görülürse bu kişinin, mağdur tarafından bağışlanması zorlaşmakta-

dır (Bradfield ve Aquino, 1999). Bu bulgu ile birlikte sorumluluk yüklemelerinin evlilikte yaşanan ihlallerin veya çatışmaların çözülmesi sırasında veya evlilik terapilerinde son derece önemle ele alınması gerektiği görülmektedir.

Bununla beraber, evli kadın ve evli erkeklerin toplam bağışlama puanlarının yordanmasında regresyona giren değişkenler yönünden fark bulunmuştur. Evli kadınların bağışlama puanlarını sadece sorumluluk yüklemeleri yordarken, evli erkeklerin bağışlama puanlarını sorumluluk yüklemeleri ve evlilik uyumu yordamıştır. Bu bulgulara bakıldığında önceki çalışmalarla benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Sorumluluk yüklemelerinin evli kadınların bağışlamalarında daha etkili olduğu belirtilirken (Fincham ve ark., 2002), evli erkeklerde evlilik uyumunun sorumluluk yüklemelerinden sonra bağışlamayı yordadığı (Fincham ve Beach, 2007) gösterilmiştir. Bu araştırmada, erkeklerin uyumsuz ilişkilerde yaşanan ihlallere karşı daha duyarlı, daha az bağışlayıcı ve daha az hoşgörülü oldukları söylenebilir. Erkekler ayrıca, uyumsuz bir ilişkideki ihlali bağışlamayı daha maliyetli algılıyor olabilirler. Bu nedenle, evlilik uyumunun erkeklerin bağışlama düzeylerini etkileyen önemli değişkenlerden biri olarak ortaya çıkması, evlilik müdahalelerinde erkekler yönünden evlilik uyumunun ele alınması gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Bulgular ayrıca evli çiftlerin, bağışlamanın önünde engel oluşturan çatışma artırıcı yüklemeler yaptıklarını göstermiştir. Hall ve Fincham (2006) yapılan davranışın içsel bir nedene dayandığı, davranışın süreklilik gösterdiği ve evliliğin tüm yönlerini etkilediği düşünüldüğünde çatışma artırıcı yüklemelerin yapıldığını, bu yüklemelerin ilişkiye zarar verdiğini ve olumsuz davranışların ortaya çıkmasında eşleri bir kısır döngü içine soktuğunu belirtmektedirler. Çatışma artırıcı yüklemeler, eşlerin olumsuz davranışına daha fazla niyet yüklediklerini ve bu davranış için eşlerini suçladıklarını göstermektedir. Başka bir deyişle, eşlerini, olumsuz davranışı için suçlayan ve davranışın niyetli yapıldığını düşünen eşler, daha fazla kaçınma ve intikam göstermektedir. Bu sonuç, ilişkide daha bağışlayıcı kişilerin daha az sorumluluk ve niyet yüklemelerinde buldukları bilgisiyle tutarlıdır (Fincham, 2000; McCullough ve ark., 2003).

Eşten ve ilişkiden kaçınmak ve intikam almak istemek ilişkiye olan inancın zedelenmesi ile ilişkili olabilir. Kişi ayrıca ilişkide kaybetmiş olabileceği kontrolü intikam ile tekrar sağlayabileceğini düşünürken, eşin gelecekte olası ihlallerine karşı ilişkiden veya eşinden kaçınarak kendine bir tür koruma sağlıyor olabilir. Bu tür güdüler, eşin davranışlarına karşı daha hassas olunmasını ve daha fazla olumsuz bilgi ve davranış aranmasını ortaya çıkarıyor görünmektedir. Ay-

rica ilişkide yaşanan sorunun üstüne gitmekten çok ilişkiden kaçınma ve eşten intikam alma isteği bir çatışma çözme yöntemi olarak işliyor olabilir. Evlilik müdahalelerinde, çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi evlilikte yaşanan sorunları daha etkili ele almayı sağlayıp eşleri olumsuz döngüden kurtarabilir. Eşlerin kaçınma ve intikam güdülerinde azalma sağlanmasıyla birlikte eşe karşı daha olumlu bir bakış açısının geliştirilmesi gereklidir. Bunun için eşlere, içsel, süreklilik ve genellik içeren çatışma arttırıcı yüklemelerden uzak durmaları konusunda bilgi verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte mağdur eşinde olumsuz olaya katkısının da gözden geçirilmesi bağışlama sürecini kolaylaştırabilir.

Araştırmada en son ihlalin şiddeti arttıkça bağışlamanın azalacağı beklenmiştir. Bu sonuç literatürdeki çalışmaları (Girard ve Mullet, 1997; Ohbuchi ve ark., 1989) desteklemektedir. Daha şiddetli ihlaller daha zor bağışlanmaktadır. Ayrıca ihlalin şiddetinin olumlu yüklemelerle ilgisi olduğu belirtilmiş, ihlal davranışıyla ilgili olumlu yüklemeler yapıldığında, ihlalin şiddetinin bağışlama ile anlamlı ilişki göstermediği bulunmuştur (Fincham ve ark., 2005). Bu araştırmada, ihlalin şiddeti ile bağışlama arasında anlamlı ilişki bulunması, çatışma arttırıcı yüklemeler yapıldığına ilişkin bulguyu da desteklemektedir. Evlilik müdahalelerinde ihlalin şiddeti önem taşımaktadır, ihlalin şiddeti arttıkça bağışlama zorlaştığı için daha uzun süreli bir müdahaleyi gerektirebilir.

Sonuç

Bağışlama, ikili ilişkilerde yaşanan çatışmalarla nasıl başa çıkılabileceği konusunda önemli bir müdahale yöntemi olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak, bağışlama sürecinin daha etkili bir müdahale yöntemi olarak kullanılması için daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Bu çalışma, ülkemizdeki evli çiftler için bağışlamayı etkileyen faktörler hakkında bilgi sahibi olmak, hem klinik uygulamalara hem de sosyal psikolojik araştırmalara katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada edinilen bulgular doğrultusunda, evli kadınların ve evli erkeklerin bağışlamaları üzerinde yüklemelerin, evlilik uyumunun ve ihlalin şiddetinin anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Ancak bu katkıların yanında bazı sınırlılıklar da mevcuttur. Çalışmanın başlıca sınırlılığı, eşler arasında geçen sadece belirgin bir ihlal olayının incelenmiş olmasıdır. Eşlerin bağışlamaları hakkında daha fazla bilgi edinmek için çiftlerin ihlal örüntülerine bakmak gerekmektedir. Belirgin bir ihlal ile sürekli yapılan ihlallerin bağışlanmasında farklı dinamikler öne çıkabilir. Diğer bir sınırlılık, ihlale sadece kurban açısından bakılmıştır. Suçlu kişinin bakış açısından bağışlama sürecini araştıran fazla araştırma yoktur. Sonraki çalışmalarda

suçlunun ihlale ilişkin bakışının da araştırılması, bağışlama hakkında daha fazla bilgi verebilir. Ayrıca araştırmamızın sadece evli çiftlerle yapılması, romantik ilişkilerdeki bağışlama hakkında bir şey söylememektedir. Daha sonra yapılacak çalışmalarda karşılaştırmalı bilgilerin alınmasına dikkat edilmesi önemli görülmektedir.

Kaynaklar

- Al-Mabuk, R. H., Enright, R. D. ve Cardis, P.A. (1995). Forgiveness education with parentally love-deprived late adolescents. *Journal of Moral Education*, 24, 427-444.
- Boon, S. D. ve Sulsky, L. M. (1997). Attributions of blame and forgiveness in romantic relationships: A policy-capturing study. *Journal of Social Behavior and Personality*, 12, 19-44.
- Bradbury, T. N. ve Fincham, F. D. (1992). Attributions and behavior in marital interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 613-628.
- Bradfield, M. ve Aquino, K. (1999). The effects of blame attributions and offender likableness on forgiveness and revenge in the workplace. *Journal of Management*, 25, 607-631.
- DiBlasio, F. A. (2000). Decision-based forgiveness treatment in cases of marital infidelity. *Psychotherapy*, 37, 149-158.
- Doğan, E. (1998). *Evli ve boşanmışlarda yalnızlık, depresyon, benlik saygısı ve denetim odağı inancı*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Exline, J. J., Baumeister, B. J., Bushman, B. J., Campbell, W. K. ve Finkel, E. J. (2004). Too proud to let go: Narcissistic entitlement as a barrier to forgiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, 894-912.
- Faulkner, R. A., Davey, M., ve Davey, A. (2005). Gender-related predictors of change in marital satisfaction and marital conflict. *The American Journal of Family Therapy*, 33, 61-83.
- Fenell, D. L. (1993). Characteristics of long-term first marriages. *Journal of Mental Health Counseling*, 15, 446-460.
- Fincham, F. D. (2000). The kiss of the porcupines: From attributing responsibility to forgiving. *Personal Relationships*, 7, 1-23.
- Fincham, F. D. ve Beach, S. R. H. (2007). Forgiveness and marital quality: Precursor or consequence in well established relationships? *Journal of Positive Psychology*, 2, 260-268.
- Fincham, F. D. ve Bradbury, T. N. (1992). Assessing attributions in marriage: The relationship attribution measure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 457-468.
- Fincham, F. D., Hall, J. H. ve Beach, S. R. H. (2005). "Till lack of forgiveness do us part": Forgiveness in Marriage. E. L. Worthington, (Ed.), *Handbook of Forgiveness* içinde (207-226). New York: Wiley.
- Fincham, F. D., Hall, J. H. ve Beach, S. R. H. (2006). Forgiveness in marriage: Current status and future directions. *Family Relations*, 55, 415-427.
- Fincham, F. D., Jackson, H. ve Beach, S. R. H. (2005). Transgression severity and forgiveness: Different moderators for objective and subjective severity. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24, 860-875.
- Fincham, F. D., Paleari, F. G. ve Regalia, C. (2002). Forgiveness in marriage: The role of relationship quality, attributions, and empathy. *Personal Relationships*, 9, 27-37.

- Finkel, E. J., Rusbult, C. E., Kumashiro, M. ve Hannon, P. (2002). Dealing with betrayal in close relationships: Does commitment promote forgiveness? *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 956-974.
- Gauche, M. ve Mullet, E. (2005). Do we forgive physical aggression in the same way that we forgive psychological aggression? *Aggressive Behavior*, 31, 559-570.
- Girard, M. ve Mullet, E. (1997). Forgiveness in adolescents, young, middle-aged, and older adults. *Journal of Adult Development*, 4, 209-220.
- Gordon, K. C. ve Baucom, D. H. (2003). Forgiveness and marriage: Preliminary support for a measure based on a model of recovery from a marital betrayal. *The American Journal of Family Therapy*, 31, 179-199.
- Hall, J. H. ve Fincham, F. D. (2006). Relationship dissolution following infidelity: The roles of attributions and forgiveness. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25, 508-522.
- Hammond, W. P., Banks, K. H. ve Mattis, J. S. (2006). Masculinity ideology and forgiveness of racial discrimination among African American men: Direct and interactive relationships. *Sex Roles*, 55, 679-692.
- Hovardaoğlu, S. (2000). Karşılıklı bağımlılık içeren koşullar için korelasyon analizleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3, 41-48.
- Kachadourian, L. K., Fincham, F. ve Davila, J. (2004). The tendency to forgive in dating and married couples: The role of attachment and relationship satisfaction. *Personal Relationships*, 11, 373-393.
- Karremans, J. C., Van Lange, P. A. M., Ouwerkerk, J. W. ve Kluwer, E. S. (2003). When forgiving enhances psychological well-being: The role of interpersonal commitment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 1011-1026.
- Kearns, J. N. ve Fincham, F. D. (2005). Victims and perpetrator accounts of interpersonal transgressions: Self-serving or relationship-serving biases? *Personality and Social Psychology*, XX, 1-13.
- Kitson, G. C. ve Morgan, L. A. (1990). The multiple consequences of divorce: A decade review. *Journal of Marriage and Family*, 52, 913-924.
- Kurdek, L. A. (2005). Gender and marital satisfaction early in marriage: A growth curve approach. *Journal of Marriage and Family*, 67, 68-84.
- Locke, H. J. ve Wallace, K. M. (1959). Short marital-adjustment and prediction tests: Their reliability and validity. *Marriage and Family Living*, 21, 251-255.
- McCullough, M. E. (2000). Forgiveness as human strength: Theory, measurement, and links to well-being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19(1), 43-55.
- McCullough, M. E., Bellah, C. G., Kilpatrick, S. D. ve Johnson, J. L. (2001). Vengefulness: Relationships with forgiveness, rumination, well-being, and the Big Five. *Personality and Social Psychology*, 27(5), 601-610.
- McCullough, M. E., Fincham, F. D. ve Tsang, J. A. (2003). Forgiveness, forbearance, and time: The temporal unfolding of transgression-related interpersonal motivations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(3), 540-557.
- McCullough, M. E. ve Hoyt, W. T. (2002). Transgression-related motivational dispositions: Personality substrates of forgiveness and their links to the Big Five. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(11), 1556-1573.
- McCullough, M. E., Hoyt, W. T. ve Rachal, K. C. (2000). What we know (and need to know) about assessing forgiveness constructs. M. E. McCullough, K. I. Pargament ve C. E. Thoresen, (Ed.), *Forgiveness: Theory, research and practice* içinde (65-91). NY: Guilford Press.
- McCullough, M. E., Pargament, K. I. ve Thoresen, C. E. (2000). The Psychology of forgiveness. M. E. McCullough, K. I. Pargament ve C. E. Thoresen, (Ed.), *Forgiveness: Theory, research and practice* içinde (1-14). NY: Guilford Press.
- McCullough, M. E., Rachal, K. C., Sandage, S. J., Worthington, E. L., Brown, S. W. ve Hight, T. L. (1998). Interpersonal forgiving in close relationships: II. Theoretical elaboration and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1586-1603.
- McCullough, M. E. ve Witvliet, C. V. (2002). The psychology of forgiveness. C. R. Snyder ve S. J. Lopez, (Ed.), *Handbook of positive psychology* içinde (446-458). New York: Oxford University Press.
- McCullough, M. E., Worthington, E. L. ve Rachal, K. C. (1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 321-336.
- Miller, A. J., Worthington, E. ve McDaniel, M. A. (2008). Gender and forgiveness: A meta-analytic review and research agenda. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27(8), 843-876.
- Ohbuchi, K., Kameda, M. ve Agarie, N. (1989). Apology as aggression control: Its role in mediating appraisal of and response to harm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 219-227.
- Paleari, F. G., Regalia, C. ve Fincham, F. D. (2005). Marital quality, forgiveness, empathy and rumination: A longitudinal analysis. *Personality and Social Psychology*, 31, 368-378.
- Ripley, J. S. ve Worthington, E. L. (2002). Hope-focused and forgiveness-based group interventions to promote marital enrichment. *Journal of Counseling and Development*, 80, 452-463.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17, 47-58.
- Shackelford, T. K., Buss, D. M. ve Bennett, K. (2002). Forgiveness or breakup: Sex differences to a partner's infidelity. *Cognition and Emotion*, 16, 299-307.
- Struthers, C. W., Eaton, J., Santelli, A. G., Uchiyama, M. ve Shirvani, N. (2008). The effects of attributions of intent and apology on forgiveness: When saying sorry may not help the story. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 983-992.
- Subkoviak, M. J., Enright, R. D., Wu, C., Gassin, E. A., Freedman, S., Olson, L. M. ve ark. (1995). Measuring interpersonal forgiveness in late adolescence and middle adulthood. *Journal of Adolescence*, 18, 641-655.
- Tabachnick, B. G. ve Fidel, L. S. (1989). *Using multivariate statistics*. Harper Collins, New York.
- Taysi, E. (2007). Suça ilişkin kişilerarası motivasyonlar ölçeğinin Türk kültürüne uyarlama çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10, 63-74.
- Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Micheal, S. T., Rasmussen, H. N., Billings, L. S. ve ark. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, 73, 313-359.
- Toussaint, L. ve Webb, J. R. (2005). Gender differences in the relationship between empathy and forgiveness. *The Journal of Social Psychology*, 145(6), 673-685.
- Tsang, J. A. ve Stanford, M. S. (2007). Forgiveness for intimate partner violence: The influence of victim and offender variables. *Personality and Individual Differences*, 42,

- 653-664.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1995). *Cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arası ilişkiler üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1999a). Evlilikte uyum ölçeğinin (EUÖ) güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *3P Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi*, 7, 50-57.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1999b). İlişkilerde yükleme ölçeğinin (İYÖ) güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *3P Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi*, 7, 193-199.
- Yılmaz, A. E. (2002). *The prediction of divorced parents' emotional/social adjustment and psychological distress from perceived power/control over child-related concerns, perceived social support, and demographic characteristics*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Middle East Technical University, Ankara.
- Wade, N. G. ve Worthington, E. L. (2003). Overcoming interpersonal offenses: Is forgiveness the only way to deal with unforgiveness? *Journal of Counseling and Development*, 81, 343-353.
- Wade, S. H. (1989). *The development of a scale to measure forgiveness*. Yayınlanmamış doktora tezi, Fuller Graduate School of Psychology, Pasadena, CA.
- Worthington, E. L. (1998). An empathy-humility-commitment model of forgiveness applied within family dyads. *Journal of Family Therapy*, 20, 59-76.
- Worthington, E. L. ve DiBlasio, F. A. (1990). Promoting mutual forgiveness within the fractured relationship. *Psychotherapy*, 27, 219-223.
- Worthington, E. L. ve Wade, N. G. (1999). The psychology of unforgiveness and forgiveness and implications for clinical practice. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 18, 385-418.

Summary

Forgiveness in Marriage: The Role of Marital Adjustment and Attributions

Ebru Taysi

Süleyman Demirel University

Despite the positive contributions, there is no common definition for forgiveness in literature, but recently the definition that forgiveness is a prosocial change in the individual's emotions, thoughts and behavior as a result of a specific offense (McCullough, Pargament, & Thoresen, 2001) has begun to be accepted commonly. It is mentioned that forgiveness has three types of descriptions and meanings (McCullough, Hoyt, & Rachal, 2000) one of which is seen after a specific offense (McCullough et al., 1998). In this study, forgiveness is handled as a response to a specific offense in marriage. Because of its importance in close relationships, forgiveness have started being investigated in married couples (Fincham, 2000; Fincham, Palaria, & Regalia, 2002; Tsang & Stanford, 2007) and romantic relationships (Boon & Sulsky, 1997; Fincham, Jackson, & Beach, 2005) in recent years. McCullough et al. (1998) introduced a model in which they explained social psychological variables of forgiveness. In this model, four level determinants of forgiveness are defined; social cognitive determinants, transgression-related determinants, qualities of the relationship and personality traits. In this study, forgiveness in married couples is examined within the context of attributions one of the social cognitive determinants, severity of transgression one of the transgression-related determinants and relationship quality one of the relationship determinants. Without any doubt, a significant part of the researches on marriage focused on marital adjustment (Fincham et al., 2006), therefore the association between marital adjustment and forgiveness was researched (Fincham, 2000; Fincham et al., 2002; McCullough, 2000; Palaria, Regalia, & Fincham, 2005; Ripley & Worthington, 2002; Thompson et al., 2005). While these studies stated that there is a positive relation between marital adjustment and forgiveness but this aspect of relationship is not very clear, it was emphasized that there might be a possible bidirectional effect (Fincham et al., 2006).

It was stated that one of the social cognitive determinants is attributions (McCullough et al. (1998). In the studies performed, it was seen that benign attributions promote forgiveness, conflict promoting attributions decrease the forgiveness level (Hall & Fincham, 2006). One of transgression-related determinants of forgiveness is the severity of offense. It was found that increase in severity of offense increase blame and decrease willingness to forgive (Boon & Sulsky, 1997). It is seen that the attributions between husbands and wives and marital adjustment of the couples are very important in forgiveness within marriage. The aim of this study is to examine forgiveness of married couples in a non-Western culture. Differently from other studies, forgiveness of married couples against a real specific offense is dealt in terms of attributions, marital adjustment and severity of transgression. Also, forgiveness, and its sub-dimensions, avoidance and revenge, will be evaluated. Firstly in this study, it is investigated whether there is any difference between married women and men in terms of forgiveness, attributions, marital adjustment and transgression severity. Furthermore, consistently with social psychological model of forgiveness and previous researches (Fincham, 2000; Fincham et al. 2002), it is expected that forgiveness among married couples will be better predicted by the attributions according to marital adjustment. Finally, consistently with the previous studies (Fincham et al., 2005), it is expected that the increase in transgression severity will decrease forgiveness.

Method

Participants

The sample of this study consisted of 80 married couples (80 women, 80 men) who lived in Ankara. The participants recruited through the snowball sampling technique. Participants were asked to give names of married friends or relatives. The average age of the

sample was 35.69 ($SD = 6.76$). Women age ranged from 34 to 58 and the average age was 34.17 ($SD = 6.56$), men age ranged from 37 to 64 and the average age was 37.18 ($SD = 6.65$). The average of marriage time was between 15 and 25 years ($SD = 7.26$).

Materials

The participants were given a demographic questionnaire, Marital Adjustment Test (MAT), Relationship Attribution Measure (RAM) and Transgression-Related Interpersonal Motivations Inventory (TRIM). MAT, adapted by Tutarel-Kışlak (1996a) and was designed to measure general marital adjustment and style of relationship. Attributions were assessed by RAM which was adapted by Tutarel-Kışlak (1999b). Finally, TRIM was adapted by Taysi (2007) to measure forgiveness of a specific offense in a relationship. Also a single-item measure of forgiveness was used and participants indicated perceived transgression severity on a single-item.

Procedure

Participants were given the questionnaires in two separate envelopes and said that they could fill out them at home or work. They were instructed to complete the questionnaires alone.

Results

One of the aims of this study was to obtain information about whether there was a significant difference between sexes by means of forgiveness, marital adjustment, and forgiveness and transgression severity. For this purpose, *t* tests were conducted to determine sex differences. But, results demonstrated that gender differences were seen only in terms of transgression severity. To examine the similarities of the couples across forgiveness and subscales, attributions and subscales, marital adjustment and offense severity, correlational analyses were made on the data including dyadic interdependence (Hovardaoğlu, 2000). Findings showed that couples were only different in terms of forgiveness and its subscales. Also to obtain the predictive variables of forgiveness in married couples, stepwise regression analyses were conducted to TRIM's subscales and results showed that for the whole group, intention, adjustment and stability were the best predictors of avoidance subscale. The variance explained by these variables was % 49 for avoidance. For women, the best predictors of avoidance subscale were intention and stability. The variance explained by all variables was % 47. The predictors of avoidance subscale for men were adjustment, blame and globality. The variance explained by all variables was % 55. For revenge

subscale, the results of stepwise regression for the whole group showed that blame and intention best predictors of revenge. The variance explained by all variables was % 39. For women, blame and intention were the predictors of revenge. The variance explained by all variables was %45. For men, the predictors of revenge were blame and adjustment. The variance explained by all variables was %34. Also stepwise regression analyses were conducted to TRIM total score and for the whole group the predictors of forgiveness were responsibility and adjustment variables. The variance explained by these variables % 46. While the predictor of forgiveness for women was responsibility attributions (explained variance % 44), the predictors for men responsibility attributions and adjustment (explained variance % 49) were the best predictors of forgiveness. The last aim of this study was to explain the correlation between transgression severity and single item forgiveness. And it seemed that there was a significant but not so high correlation between two variables (-.37).

Discussion

One of the hypotheses of this study is the expectation that there will be difference between married women and men in terms of forgiveness, attributions, marital adjustment and transgression severity. In the research, there has been a difference only in terms of transgression severity. Married women stated that they are injured more than their husbands. This finding is consistent with literature (Boon & Sulsky, 1997). Married women may ruminate difficulties in marriage or the transgression and therefore, perceive transgression of the husbands more severely. It was also seen that there is no difference between married women and men in terms of forgiveness. Similarly, Toussaint and Webb (2005) found no sex differences for forgiveness. However, there are also studies showing that women are more forgiving than men on average (Exline, Baumeister, Bushman, Campell, & Finkel, 2004; Karremans, Van Lange, Oukwerkerk, & Kluwer, 2003). It is stated that gender differences in terms of forgiveness are composed of gender stereotypes (Fincham & Beach, 2007). That there is no difference between married women and men can be seen as an effort to carry on the marriage. In Turkish culture, the similarity of social and psychological losses, experienced by both of women and men after divorce (Doğan, 1998; Yılmaz, 2002) may strengthen avoidance from these losses and the effort to maintain marriage.

Also, no gender difference was found in terms of marital adjustment and attributions. However, it is stated in the researches that there is gender difference in terms of marital adjustment (Faulkner, Davey, & Davey, 2005; Paleria et al., 2005) attribution patterns (Bradbury

& Fincham, 1992; Kachadourian et al., 2004). In this study, that the couples resembled to each other at a very high level in terms of marital adjustment and attribution patterns supports this opinion. No gender difference was found in avoidance and revenge dimensions. This finding is not consistent with literature. Actually, it is stated that avoidance after transgression is more common among men (Faulkner et al., 2005). It is stated that women are more fond of protecting their relationships and even that they behave as a relationship expert and therefore they forgive much more (Fincham et al., 2005), however, men seek justice or revenge in the relationship as a result of transgression more than women (Miller et al., 2008).

In the research, similarities of couples in terms of variables were also examined, and no differences were found between couples in terms of variables other than forgiveness and its sub-dimensions. That Turkish culture is accepted as a society having a sexist view (Sakalli-Uğurlu, 2002), and also that traditional masculine view affects men's forgiveness and shapes their emotional responses to transgression (Hammond, Banks, & Mattis, 2006) may explain the difference between responses of the couples against transgression. The main aim of the study is supported by the findings. Within the framework of this aim, it is expected that the attributions made during marriage will predict forgiveness more than marital

adjustment. This finding supports theory of McCullough et al. (1998) for social psychological determinants of forgiveness and also consistent with the findings found in previous researches (Boon & Sulsky, 1997; Bradfield & Aquino, 1999; Fincham, 2000; McCullough et al., 2003). The expectation that especially responsibility attributions will predict forgiveness more than causal attributions was supported by the findings. While it is stated that responsibility attributions are more effective in forgiveness of married women (Fincham et al., 2002), it is shown that marital adjustment of married men will predict forgiveness after responsibility attributions (Fincham & Beach, 2007). The findings also implied that married couples make attributions increasing conflict which prevents forgiveness. The partners blaming their husbands or wives for his/her negative behavior and considering that the behavior is conducted intentionally show more avoidance and revenge. While the individual thinks that he/she will regain the control having been lost in the relationship by means of revenge, he/she may provide a protection for himself/herself against possible transgressions of the partner by avoiding from relationship or the partner.

In the research lastly, it was expected that severity of the offense increases, forgiveness will decrease. This result supports the studies in the literature (Girard & Mullet, 1997; Ohbuchi et al., 1989).